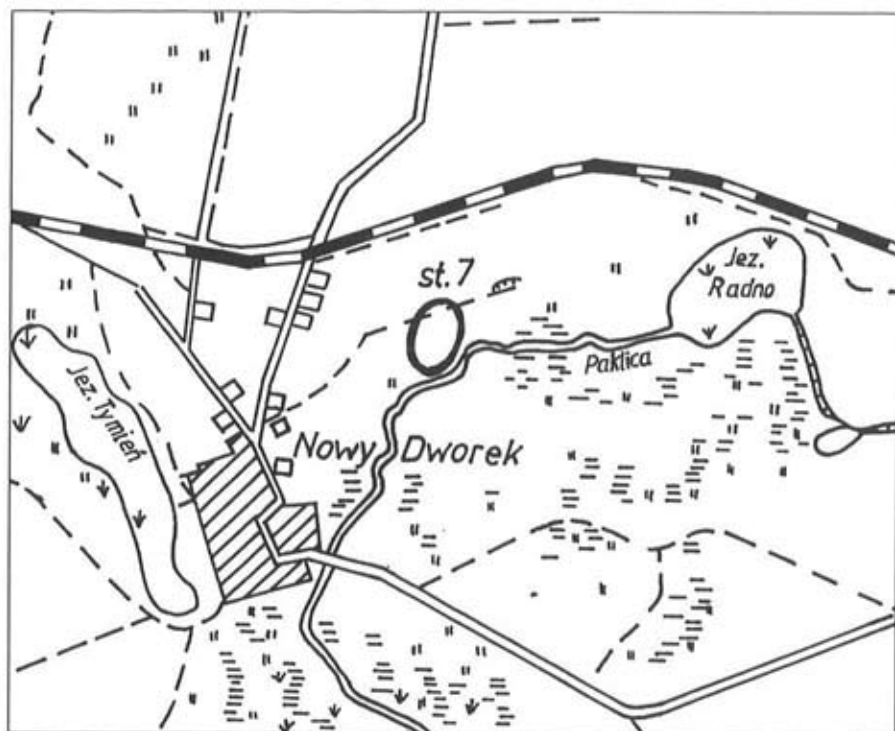

KRZYSZTOF GARBACZ

Obiekty z okresu rzymskiego odkryte na wielokulturowej osadzie w Nowym Dworcu, stan. 7, gm. Świebodzin, woj. lubuskie

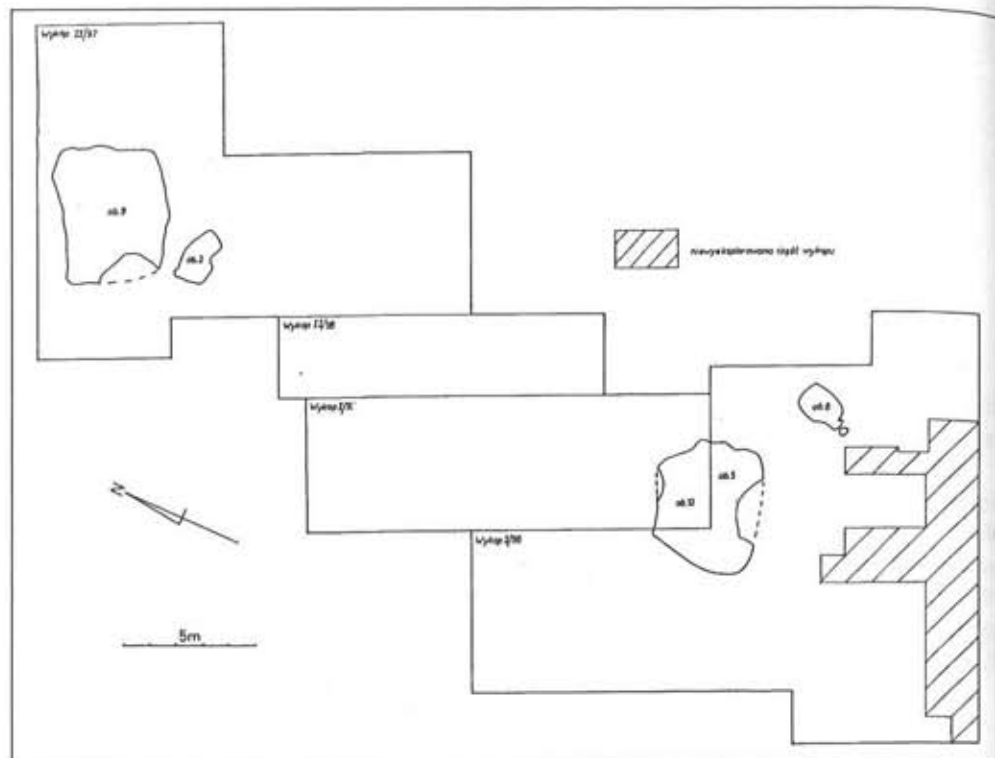
Stanowisko nr 7 (AZP 53-14/7) położone jest na gruntach wsi Nowy Dworek, na południe od torów kolejowych, nad rzeką Paklicą, zajmując piaszczyste wzniesienie, częściowo zalesione oraz w części użytkowane jako pole orne i łąka (ryc. 1).

Wstępne prace na tym stanowisku w Nowym Dworcu przeprowadził w latach 1965-1966 Edward Dąbrowski i następnie kontynuował badania w 1971, 1973, 1975 i 1978 r. Z treści publikacji, jak również z informacji uzyskanych od Pana E. Dąbrowskiego wynika, że w trakcie tych badań nie wyeksplorowano obiektów z okresu rzymskiego (E. Dąbrowski 1968, s. 303; 1972, s. 205-206; 1974, s. 199-200; 1976, s. 202; 1979, s. 186-187). Wiadomo tylko, że z zespołów wczesnośredniowiecznych pochodzą fragmenty późnorzymskiej ceramiki „siwej” (E. Dąbrowski 1968, s. 303; 1971, s. 50).

Ryc. 1. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Lokalizacja stanowiska

Rys. H. Bajor

Ryc. 2. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Plan sytuacyjny wykopów z zaznaczonymi obiektami z okresu rzymskiego

W latach 1997-1998 Ewa Przechrzt z Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza w Świdnicy przeprowadziła badania wykopaliskowe, finansowane przez Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie i dofinansowane przez muzeum w Świdnicy. W 1997 i 1998 wyeksplorowano po 2 wykopy o łącznej powierzchni 213,5 m² i 239 m².

Odkryte obiekty i pozyskane luźne materiały poświadczają obecność osadnictwa na stanowisku 7 w Nowym Dworcu w paleolicie schyłkowym, mezolicie, neolicie, okresie rzymskim i wczesnym średniowieczu¹.

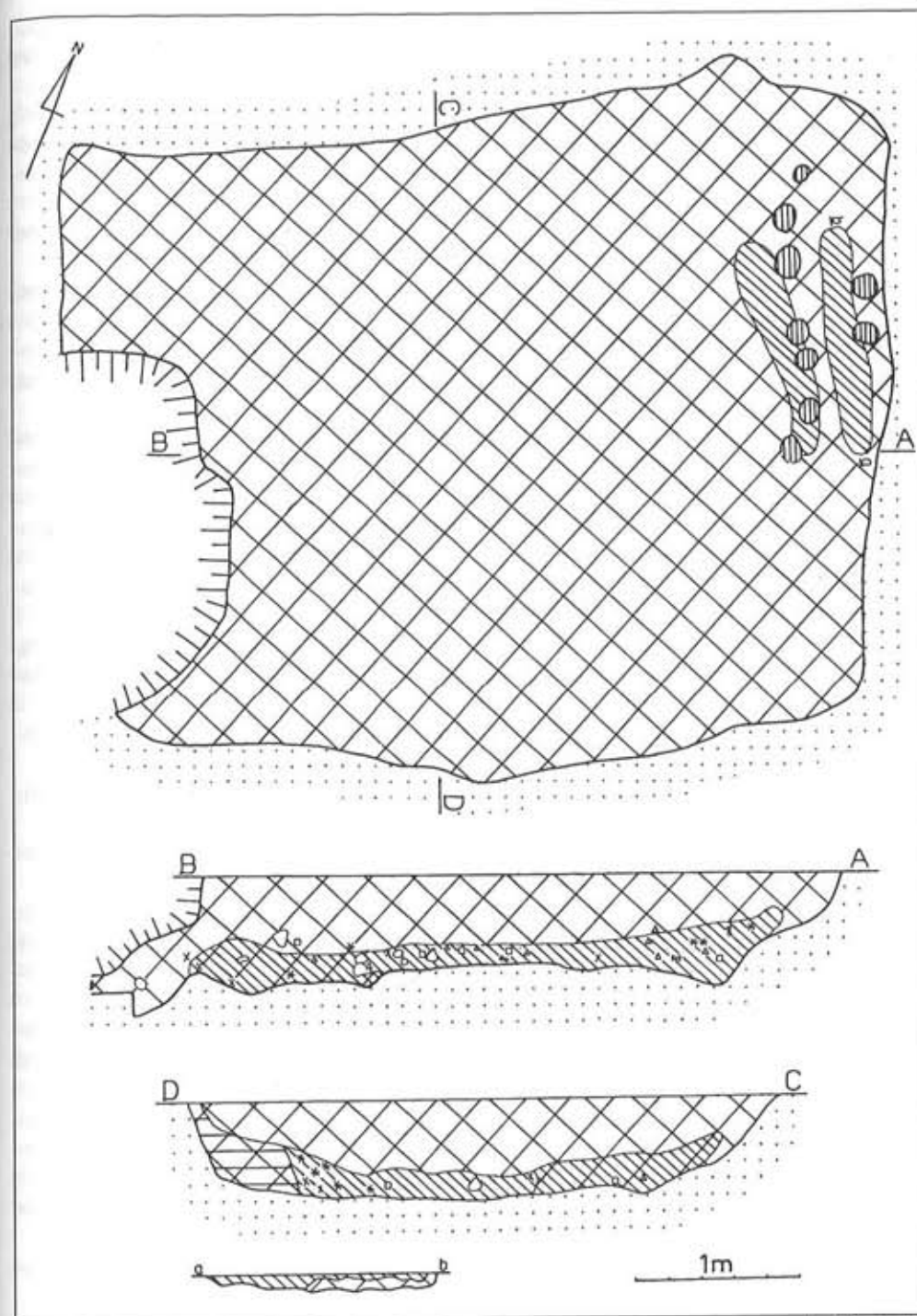
W trakcie badań odkryto w sumie 4 obiekty z okresu rzymskiego (ryc. 2).

Opis obiektów i materiałów

Obiekt 9 (wykop II/97 – ryc. 3)

Zarys obiektu pojawił się pod humusem. W rzucie poziomym kształt jamy prostokątnej z zaokrąglonych narożnikami, w przekroju nieckowaty z płaskim dnem. Wymiary obiektu

¹ Powyższe informacje, jak również te dotyczące analizowanych przeze mnie obiektów i materiałów z okresu wpływów rzymskich, zaczerpnąłem z opracowań wyników badań napisanych przez mgr Ewę Przechrztę (1997, 1998a, 1998b). Serdecznie dziękuję autorce za udostępnienie mi zabytków i dokumentacji z własnych badań na stanowisku 7 w Nowym Dworcu oraz umożliwienie opracowania części materiałów związanych z osadnictwem ludności kultury luboszyckiej w późnym okresie rzymskim.

Ryc. 3. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Rzut poziomy i przekroje obiektu 9 (wykop II/97)

500 × 400 cm, miąższość 86 cm. Wypełnisko dwuwarstwowe: szaro-jasnobrunatny piasek, poniżej warstwa czarnej spalenizny zmieszanej z szarobrunatnym piaskiem. W obiekcie sporo średnich kamieni, a dużych i płaskich w partiach brzegowych.

Inwentarz:

1. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa ciemnobieżowo-szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń, bardzo drobna mika (ryc. 7a).

2. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa ciemnobieżowo-szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń, mika (ryc. 7b).

3. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa ciemnobieżowa i jasnoceglasta. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 7c).

4. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa ceglata i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń, drobna mika (ryc. 7d).

5. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, ślady przecierania powierzchni. Barwa szara i brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń, mika (ryc. 7e).

6. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa szara i beżowa. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń, mika (ryc. 7f).

7. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa brunatno-szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 7g).

8. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń (ryc. 7h).

9. Fragment naczynia glinianego o lekko odchylonym na zewnątrz wylewie. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 7i).

10. Fragment lekko nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 7j).

11. Fragment górnej partii naczynia o prostym wylewie. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 8a).

12. Fragment lekko odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone (gładkie), barwa brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 8b).

13. Fragment odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie czernione, gładkie (częściowo lśniące). Domieszka drobnoziarnista: tłuczeń (ryc. 8c).

14. Fragment odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń (ryc. 8d).

15. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego, krawędź pogrubiona. Powierzchnie gładzone, barwa jasnoceglasta i beżowa. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń, mika (ryc. 8e).

16. Fragment prostego wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, szorstkie (z domieszką), barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 8f).

17. 2 fragmenty brzegu naczynia glinianego o pogrubionej krawędzi. Powierzchnie gładzone, barwa jasnobrunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 8g).

18. Ułamek czernionej ceramiki z fragmentem ornamentu w formie kółka. Powierzchnie gładkie. Domieszka drobnoziarnista: tłuczeń (ryc. 8h).

19. Fragment ceramiki zdobionej poziomą listwą plastyczną. Powierzchnie gładzone, spękane, barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń (ryc. 8i).

20. Fragment naczynia o lekko wyodrębnionym dnie i baniastym brzuścu. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń. Średnica dna ok. 9 cm (ryc. 9a).

21. Fragment dolnej partii naczynia glinianego o wyodrębnionym dnie. Powierzchnie gładzone, barwa brunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń (ryc. 9b).

22. Fragment dolnej partii naczynia glinianego, cienkościennego o lekko wyodrębnionym dnie. Powierzchnie gładzone, barwa jasnoceglasta. Domieszka drobnoziarnista: tłuczeń. Średnica dna ok. 9 cm (ryc. 9c).

23. Fragment dolnej partii naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa szaro-jasnobrunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista (ryc. 9d).

24. Fragment dolnej partii naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa ceglato-jasnobrunatna. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 9e).

25. Fragment dolnej partii naczynia glinianego. Powierzchnie dość szorstkie, barwa brunatno-ceglasta. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 9f).

26. Spłaszczony prześlik gliniany o jednostronnym, niewielkim zagłębieniu. Średnica 3,6 cm, grubość 1,5 cm (ryc. 9g).

27. Około 800 fragmentów ceramiki gładzonej i szorstkiej (domieszka widoczna na powierzchni), barwy ceglastej, szarej, brunatnej i czernionej. Domieszka drobno-, i średnio- i gruboziarnista: tłuczeń, rzadziej mika. Przewaga ceramiki średniościennej, bardzo mało cienkościennych i grubościennych. Materiał ceramiczny pochodzący z wielu naczyń, nie nadający się do rekonstrukcji.

28. 198 fragmentów polepy, w tym konstrukcyjnej z odciskami belek (ryc. 9h).

29. Fragment noża żelaznego, silnie skorodowanego. Zachowana długość 6,7 cm (ryc. 9i).

30. 78 fragmentów kości zwierzęcych.

Materiały znalezione na złożu wtórnym: 685 krzemieni, w tym 118 artefaktów.

Obiekt 12/5 (wykopy I/97/I/98 – ryc. 4)

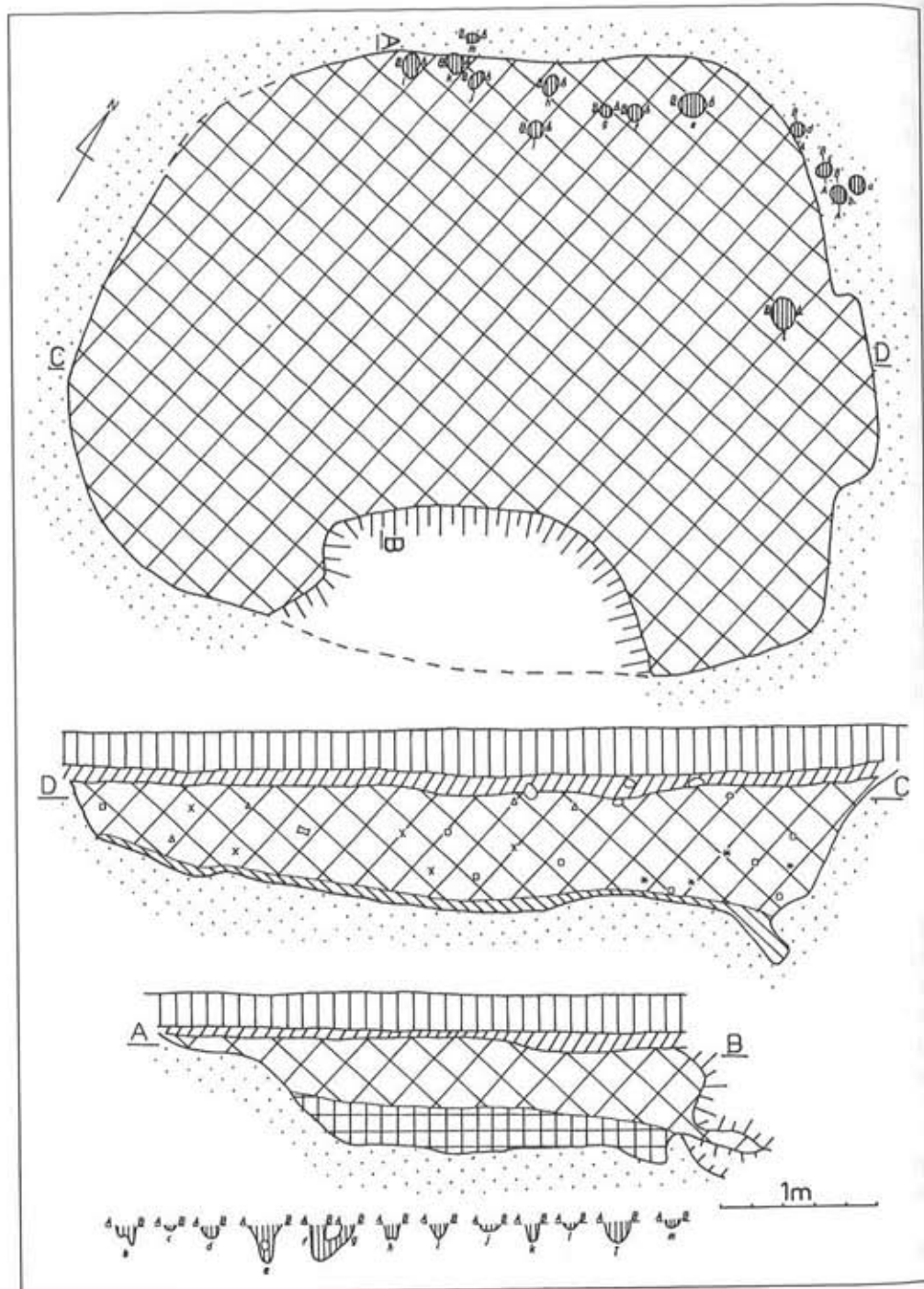
Zarys obiektu pojawił się pod ok. dziesięciocentymetrową warstwą kulturową. W rzucie poziomym kształt jamy, o wymiarach 480 × 340 cm, zbliżony do prostokąta o zaokrąglonych krawędziach, w przekroju wanienkowaty. Od strony południowej uszkodzony przez wcześnieśredniowieczny obiekt nr 4. Zagłębiony na 110-126 cm. Wypełnisko dwuwarstwowe: brunatnoszary piasek oraz cienka warstwa smolisto-czarnego piasku w spągu obiektu. Od strony północnej zachowały się wzdłuż profilu nieregularnie ułożone dolki posłupowe o różnej miąższości od 4 do 25 cm.

Inwentarz:

1. Fragment misy glinianej o łagodnym profilu brzuśca i prostym wylewie. Powierzchnie gładzone, barwa jasnobrunatna i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń. Średnica wylewu około 20 cm (ryc. 10a).

2. Fragment nachylonego do wnętrza wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa jasnobrunatna i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 10b).

3. Fragment górnej partii naczynia glinianego o zaokrąglonym brzuścu i nachylonym do wnętrza wylewie. Powierzchnie gładzone, częściowo starty, barwa jasnoceglasta i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń. Średnica wylewu ok. 8 cm (ryc. 10c).

Ryc. 4. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Rzut poziomy i przekroje obiektu 12/5 (wykopy I/97/I/98)

Rys. E. Przechrta

4. Fragment górnej partii naczynia glinianego o łagodnym brzuścu i lekko nachylonym do wnętrza wylewie. Powierzchnie gładzone, barwa ciemnoszara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń. Średnica wylewu około 20 cm (ryc. 10d).

5. Fragment odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa jasnobrunatno-szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 10e).

6. Fragment odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobnoziarnista: tłuczeń (niewiele) (ryc. 10f).

7. Fragment dolnej partii naczynia glinianego o wyodrębnionym dnie. Powierzchnie gładzone, zewnętrzna szorstka (domieszka), barwa jasnobrunatna i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń (ryc. 10g).

8. Fragment dolnej partii naczynia glinianego o płaskim dnie. Powierzchnie gładzone, barwa jasnobrunatna i szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń. Średnica ok. 7 cm (ryc. 10h).

9. Ok. 660 fragmentów ceramiki barwy brunatnej, ceglastej i szarej o powierzchniach gładzonych i szorstkich (domieszka na powierzchni). Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń.

10. 4 grudki polepy.

11. Fragment przedmiotu żelaznego.

12. 137 fragmentów kości zwierzęcych.

Materiały znalezione na złożu wtórnym: 157 krzemieni oraz kilkanaście ułamków ceramiki wczesnośredniowiecznej.

Obiekt 8 (wykop I/98 – ryc. 5 I)

Zarys obiektu pojawił się pod warstwą kulturową. W rzucie poziomym kształt jamy, o wymiarach 190 x 112 cm, prostokątny, w przekroju nieckowaty. Od strony północnej negatyw słupka. Obiekt zagłębiony na 30 cm. Wypełnisko: intensywnie czarny piasek ze spalenizną i węgielkami drzewnymi. W całym obiekcie liczne kamienie.

Inwentarz:

1. Fragment lekko odchylonego na zewnątrz wylewu naczynia glinianego. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobnoziarnista: tłuczeń (ryc. 10i).

2. Fragment lekko wyodrębnionego dna. Powierzchnie gładzone, barwa szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista, pojedyncza gruboziarnista: tłuczeń. Średnica około 7 cm (ryc. 10j).

3. Ok. 20 fragmentów ceramiki o powierzchniach gładzonych, barwy szarej i brunatnej. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń.

4. Grudka polepy.

5. 34 fragmenty kości zwierzęcych, w tym głównie szczęk i żuchw, a także zęby.

6. Kamień ze śladami używania.

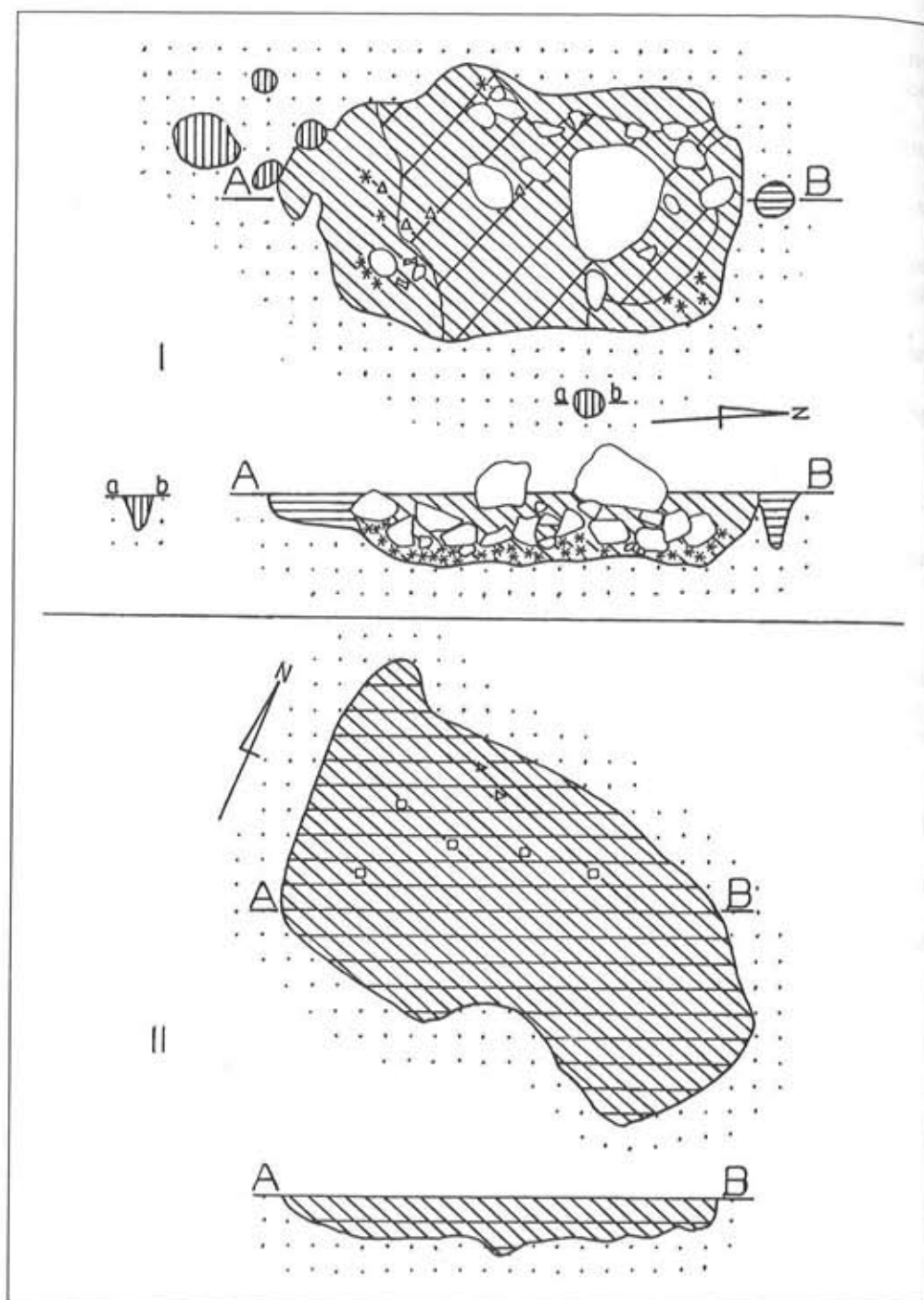
Materiały znalezione na złożu wtórnym: 2 fragmenty ceramiki kultury łużyckiej i 1 wczesnośredniowieczny.

Obiekt 2 (wykop II/97 – ryc. 5 II)

Zarys obiektu pojawił się pod humusem. W rzucie poziomym kształt jamy, o wymiarach 206 x 124 cm, nieregularny, w przekroju nieckowaty. Obiekt zagłębiony na 20 cm. Wypełnisko jednowarstwowe: intensywnie czarny piasek z domieszką jasnobrunatnego.

Inwentarz:

1. 40 fragmentów ceramiki o powierzchniach gładzonych i szorstkich, w tym fragment jasnoceglastej górnej partii naczynia o wylewie nachylonym do wnętrza. Domieszka drobno- i średnioziarnista: tłuczeń.

Ryc. 5. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. I – Rzut poziomy i przekrój obiektu 8 (wykop I/98). II – Rzut poziomy i przekrój obiektu 2 (wykop II/97)

Rys. E. Przechrsta

2. Spłaszczony przesłik gliniany. Średnica 4,9 cm, grubość 2 cm (ryc. 10k).
 3. 4 grudki polepy.
 4. Fragment kości zwierzęcej.
- Materiały na złożu wtórnym: 6 krzemieni.

Analiza obiektów

W Nowym Dworcu odkryte zostały pozostałości dwóch obiektów, należących do kategorii budynków częściowo zagłębionych.

Pierwszy obiekt odkryty w wykopach I/97 (obiekt nr 12) i I/98 (obiekt nr 5) (dalej jako obiekt 12/5 z wykopów I/97/I/98), o wymiarach 480 × 340 cm, miał kształt zbliżony do prostokąta o zaokrąglonych krawędziach. Obiekt ten, o przekroju wanienkowatym, zagłębiony był na 110–126 cm. Brak było śladów słupów konstrukcyjnych, jedynie od strony północnej odkryto 14 niewielkich dołków, najpewniej posłupowych (ryc. 4).

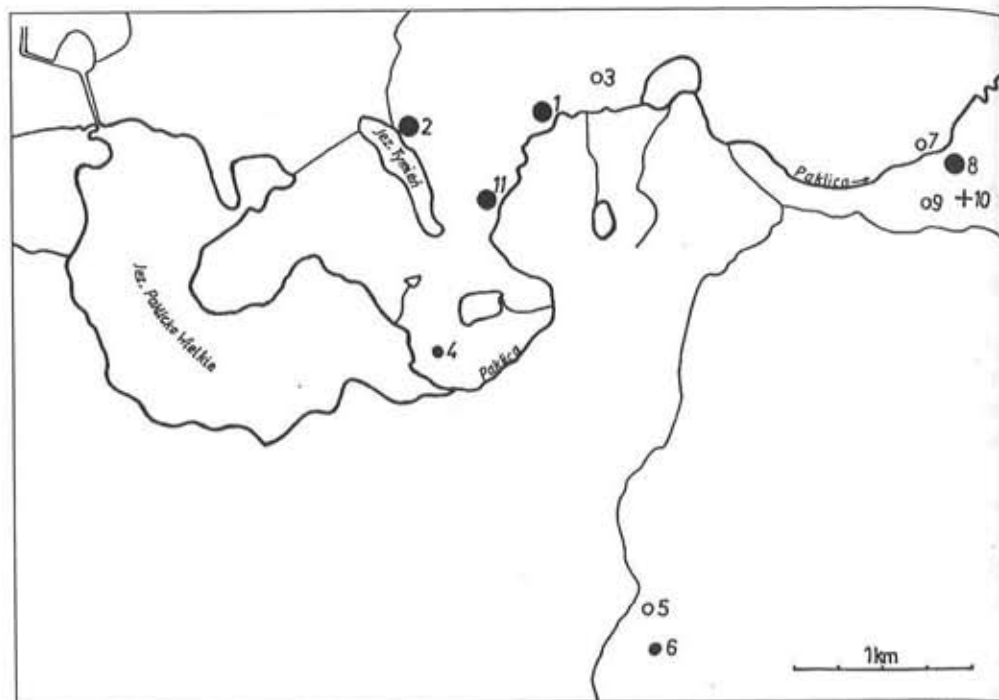
Drugi obiekt (nr 9 z wykopu II/97), o wymiarach 500 × 400 cm, miał podobny kształt jak w przypadku pierwszego, z tym że jego zarys był bardziej regularny. Budynek o przekroju nieckowatym, z płaskim dnem, był zagłębiony na 86 cm. W tym przypadku także brak było elementów konstrukcyjnych w postaci słupów. Być może z dołkami posłupowymi mamy do czynienia we wschodniej partii obiektu, gdzie natrafiono na 9 płytkich jamek (ryc. 3).

Obiekty z Nowego Dworcu reprezentują typ budynków zagłębionych, występujących w kulturze luboszyckiej znacznie rzadziej niż budynki naziemne. Były to obiekty pozbawione konstrukcji nośnej w formie słupów. Konstrukcja ścian prawdopodobnie była w całości naziemna. Takie rozwiązanie konstrukcyjne sugeruje się w przypadku kilku obiektów, np. z Tornow-Lütjenberg, Fern-Neuendorf, Wüste Kunersdorf, Seelow, Fichtenau i Jazowa (G. Domański 1979, s. 120, tam wcześniejsza literatura). Pozostałe budynki zagłębione, których ślady odkryto na obszarze kultury luboszyckiej, miały konstrukcje oparte na 2 do 8 słupach (G. Domański 1979, s. 120–121).

Odtworzenie wyglądu konstrukcji naziemnych w przypadku obu budynków nie jest możliwe. Zachowane kawałki polepy, zwłaszcza konstrukcyjnej z obiektu drugiego (nr 9 z wykopu II/97) mogą świadczyć o oblepieniu gliną ścian wykonanych z belek. Kształty budynków zagłębionych, a także ich głębokości nie odbiegały od formy i parametrów cechujących obiekty późnorzymskie znane z obszarów Polski. Obiekty tego typu najczęściej były prostokątne, a ich głębokości zróżnicowane: od kilkunastu centymetrów do ponad 2 m (Z. Kobyliński 1988, s. 41–42).

W Nowym Dworcu, w obrębie opisywanych budynków nie natrafiono na ślady palenisk. Jedyne palenisko, kojarzone z kulturą luboszycką, odkryte zostało na zewnątrz obiektu pierwszego (nr 12/5 z wykopów I/97/I/98) w odległości 2 m od niego. A więc trudno stwierdzić, z jakim obiektem mogło być związane to palenisko.

Brak śladów palenisk w obiektach odkrytych w Nowym Dworcu utrudnia jednoznaczne określenie ich funkcji. Wprawdzie generalnie przyjmuje się, że za obiekt mieszkalny należy uznać tylko taki, w którym znajdowało się palenisko (G. Domański 1979, s. 121), ale, biorąc pod uwagę kształt i wymiary budynków z Nowego Dworcu, nasuwają się wątpliwości, czy mogły pełnić one inną funkcję niż mieszkalna. Ich powierzchnie wynosiły 16,3 i 20 m², a więc pod tym względem odpowiadały zagłębionym budynkom o charakterze mieszkalnym, zarówno na obszarze kultury luboszyckiej, jak również innych kultur ościennych (np. K. Godłowski 1969, s. 310–315; A. Leube 1971, s. 57–69; I. Jadczkova 1983, s. 190–192; H. Machajewski

Rys. K. Garbacz

Ryc. 6. Mapa stanowisk z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu rzymskiego odkrytych w rejonie Nowego Dworku i Jordanowa, gm. Świebodzin. Legenda: ● – osada; • – ślad osadnictwa; o – punkt osadniczy; + – cmentarzysko; 1 – Nowy Dworek, stan. 7; 2 – Nowy Dworek, stan. 12; 3 – Nowy Dworek, stan. 14; 4 – Nowy Dworek, stan. 19; 5 – Jordanowo, stan. 3; 6 – Jordanowo, stan. 4; 7 – Gościkowo, stan. 2; 8 – Jordanowo, stan. 7; 9 – Jordanowo, stan. 11; 10 – Jordanowo, stan. 12; 11 – Nowy Dworek, stan. 18

1984, s. 50; Z. Kobyliński 1988, s. 17-21, 28-29). Być może istniejące w budynkach paleniska uległy zniszczeniu, ale nie jest wykluczone, że znajdowały się na zewnątrz (G. Domański 1979, s. 121; 1981, s. 269). Wątpliwości co do funkcji opisywanych budynków nie może rozwiązać charakter materiału ruchomego, w większości ceramicznego, generalnie występującego zarówno w obiektach mieszkalnych jak i gospodarczych.

Odkryte w wykopie I/98 palenisko (obiekt 8), o wymiarach 190 × 112 cm, w rzucie poziomym miało kształt prostokątny i przekrój nieckowaty. Obiekt zagłębiony był na 30 cm. Jego wypełnisko stanowiły: czarny piasek ze spalenizną i węglem drzewnym, liczne kamienie, fragmenty kości zwierzęcych i ceramiki.

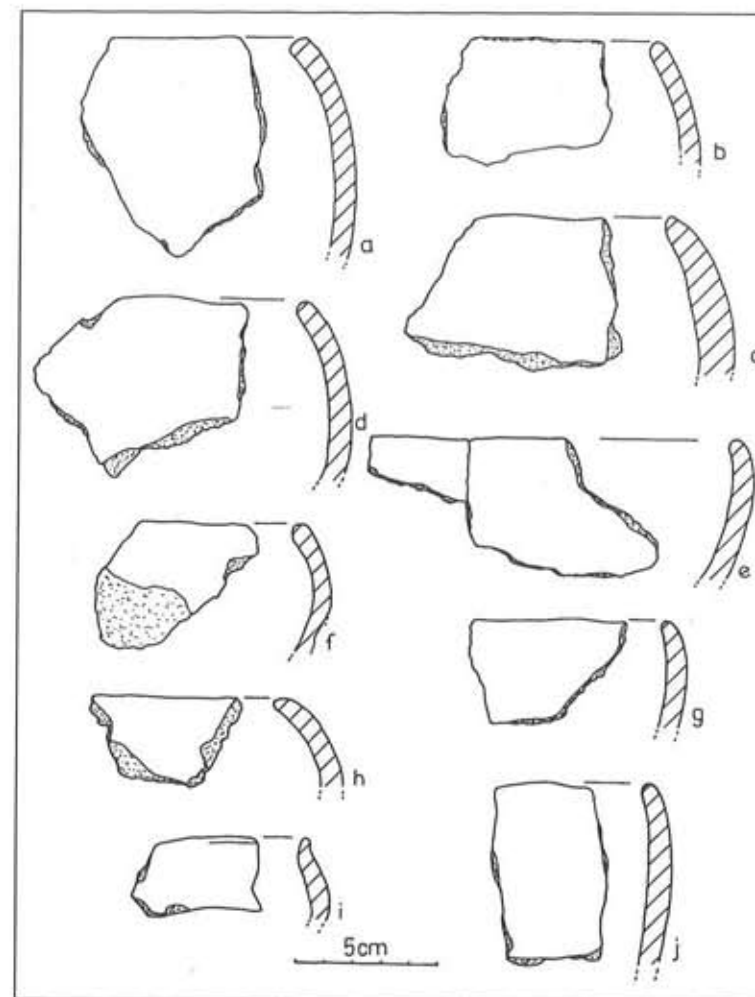
Jak wspomniałem wcześniej, palenisko wystąpiło poza obiektami, w odległości około 2 m od obiektu 5. Odkryte zostało one przy profilu E, a więc w pobliżu nie przebadanej części stanowiska (ryc. 5 I).

Obiekt 2 z wykopu II/97, o wymiarach 206 × 124 cm, charakteryzował się w rzucie poziomym nieregularnie owalnym kształtem i przekrojem nieckowatym. Zagłębiony był na 20 cm. Z jego wypełniska wyeksplorowano ułamki ceramiki, polepy, fragment kości, a także przęślik. Jest to najpewniej ślad po bliżej nieokreślonym obiekcie o funkcji gospodarczej (ryc. 5 II). Ponieważ znajdował się on w sąsiedztwie obiektu 9, będącego śladem zagłębionego budynku, przeto można zasugerować ich ewentualny związek.

Analiza materiałów

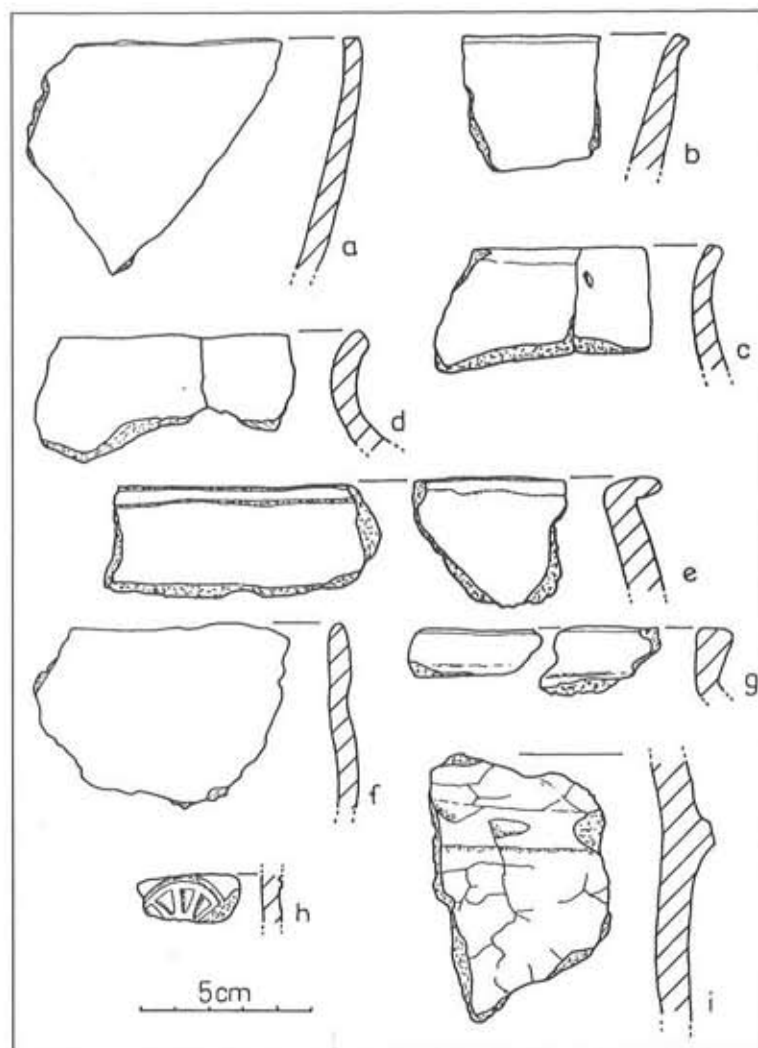
Na osadzie w Nowym Dworcu wyeksplorowano liczne ułamki ceramiki, z których zrekonstruowano tylko kilka większych fragmentów naczyń. W oparciu o materiał pochodzący z ich górnych partii, można wydzielić kilka form występujących w kulturze luboszyckiej.

Dość znaczną grupę reprezentują naczynia o nachylnym do wnętrza wylewie i baniastym brzuścu (ryc. 7a-h; 10b, c). Reprezentują one grupę form baniastych, najliczniej występujących w kulturze luboszyckiej zarówno na osadach, jak i cmentarzyskach. Znalezione je m.in. w dobrze datowanych zespołach pochodzących z III fazy, co synchronizuje się ze stadium C1b do wczesnego okresu wędrówek ludów czyli do fazy D (G. Domański 1979, s. 74-75, 98-99). Naczynia baniaste występują także na terenach ościennych, zarówno na wschodzie, jak i zachodzie – na obszarach nadłabskich (G. Domański 1979, s. 75).

Rys. K. Garbacz

Ryc. 7. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Ceramika z obiektu 9 (wykop II/97)

Ryc. 8. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Ceramika z obiektu 9 (wykop II/97)

Rys. K. Garbacz

Z obiektu 12/5 (z wykopów I/97/I/98) pochodzi duży fragment reprezentujący misy półkuliste o łagodnym profilu brzuśca i prostym wylewie (ryc. 10a). W podobnym typie może być fragment naczynia z obiektu 9 (ryc. 8a). Misy półkuliste występują na całym obszarze kultury luboszyckiej i pochodzą z III fazy (G. Domański 1979, s. 68).

Pozostałe materiały ceramiczne to fragmenty naczyń nie nadające się do ściślejszej klasyfikacji. Są to zachowane ułamki odchylonych na zewnątrz wylewów (ryc. 8c, d; 9a, 10f) mogących należeć do grupy naczyń wazowatych. Wyeksplorowane w obiektach fragmenty den reprezentują nie wyodrębnione oraz słabo wyodrębnione formy (ryc. 9a-f; 10g, h, j).

Ornamentyka naczyń jest bardzo uboga. Są to fragmenty pochodzące z obiektu 9, a zdobione formą listwy plastycznej (ryc. 8i) oraz kółka (ryc. 8h). Listwy plastyczne często spoty-

ka się na naczyniach z różnych faz kultury luboszyckiej, natomiast motyw kółka występuje rzadziej (Luboszyce, cmentarzysko warstwowe – G. Domański 1982, s. 182, tabl. XXXIII m).

Z osady w Nowym Dworcu pochodzą również dwa przęśliki: jeden z obiektu 9 (ryc. 9g) i drugi z obiektu 2 (ryc. 10k). Obydwa egzemplarze mają formę spłaszczoną.

Jedyny rozpoznany przedmiot metalowy to fragment noża żelaznego, który został znaleziony w obiekcie 9 (ryc. 9i).

Chronologia

Ustalenie dokładniejszej chronologii jest możliwe w przypadku obydwu budynków zagłębionych, które na podstawie opisanej wyżej ceramiki można datować na III fazę kultury luboszyckiej, co synchronizuje się z czasem od stadium C1b do wczesnego okresu wędrowek ludów czyli stadium D (G. Domański 1979, s. 98-99).

Jeden fragment ceramiki z obiektu 9, o silnie pogrubionym brzegu (ryc. 8g), przypomina typ wylewów charakterystycznych dla młodszego okresu przedrzymskiego (K. Godłowski 1981, s. 60), a więc w tym przypadku fragment ten może pochodzić ze złoza wtórnego.

Osada w Nowym Dworcu w opisywanym rejonie jest jedynym stanowiskiem z pozostałościami osiedla z okresu rzymskiego, na którym przeprowadzono badania wykopaliskowe. Odkrycie 2 obiektów zagłębionych – śladów budynków sugeruje istnienie tutaj trwalszego osadnictwa, czemu sprzyjały warunki naturalne. Wprawdzie pokrywa glebowa w okolicy Nowego Dworcu i Jordanowa jest bardzo uboga, bo piaszczysta, jednak obecność jezior i cieków wodnych, a także podmokłych terenów łąkowych, o większej wartości użytkowej, sprzyjała zakładaniu osad.

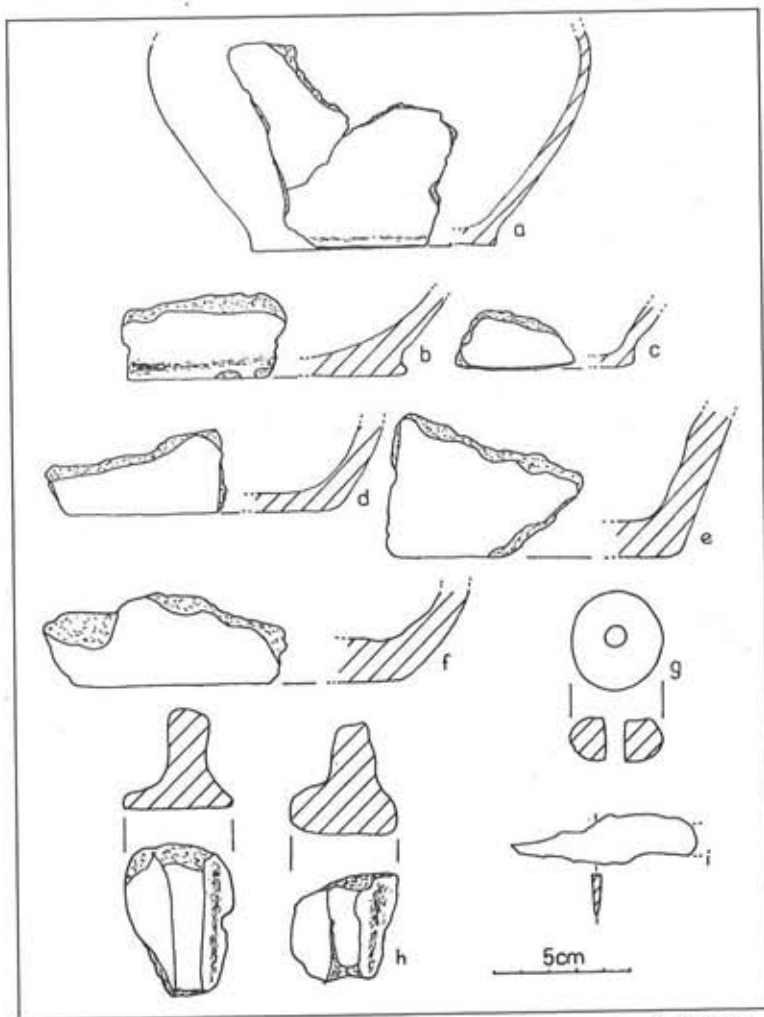
Ja wspominałem na wstępie, najstarsze ślady penetracji opisywanego obszaru pochodzą z górnego paleolitu. Znane są też materiały krzemienne datowane na mezolit i neolit. Pozostałości najintensywniejszego osadnictwa pochodzą z wczesnego średniowiecza. Są to liczne obiekty odkryte najpierw przez Edwarda Dąbrowskiego, a następnie przez Ewę Przechrztę (IA Badania 1971(1972), s. 205-206; 1973 (1974), s. 199-200; 1975 (1976), s. 202; 1978 (1979), s. 186-187; E. Przechrzta 1997; 1998a; 1998b, s. 195-201).

Z rejonu Nowego Dworcu i Jordanowa znanych jest 11 stanowisk, które generalnie datuje się na młodszy okres przedrzymski i okres rzymski. Większość z nich położona jest nad ciekami wodnymi: Paklicą i jej dopływem, natomiast 2 stanowiska nad jeziorami: Tymień i Paklicko Wielkie. Materiały z 4 stanowisk (Nowy Dworek, stan. 14, 18, Jordanowo, stan. 3, 7 i 11) kojarzone są z młodszym okresem przedrzymskim, a więc reprezentują kulturę przeworską. Stanowiska te zajmują północny skraj rejonu osadniczego, wydzielonego przez J. Lewczuka na obszarze północno-wschodniej części Dolnego Śląska, nad Odrą, Obrzycą i Ołobokiem (1997, s. 59, 173, mapa 1). Wg tego autora reprezentują one najstarszą fazę osadniczą kultury przeworskiej (I-II) (J. Lewczuk 1997, s. 175, mapa 3). Być może z tego okresu pochodzi fragment pogrubionego wylewu, znaleziony na stanowisku 7 w obiekcie 9. Część materiałów z Nowego Dworcu (stan. 7, 12, 14, 19), Jordanowa (stan. 4 i 12) oraz Gościkowa (stan. 2) datowanych jest na okres rzymski, w tym na późny okres rzymski (ryc. 6).

Oprócz badanej wykopaliskowo osady podobny charakter mają stanowiska 12 i 18 z Nowego Dworcu oraz 7 z Jordanowa. Pozostałe zaś to ślady osadnictwa oraz punkty osadnicze, a więc stanowiska o nieokreślonej funkcji.

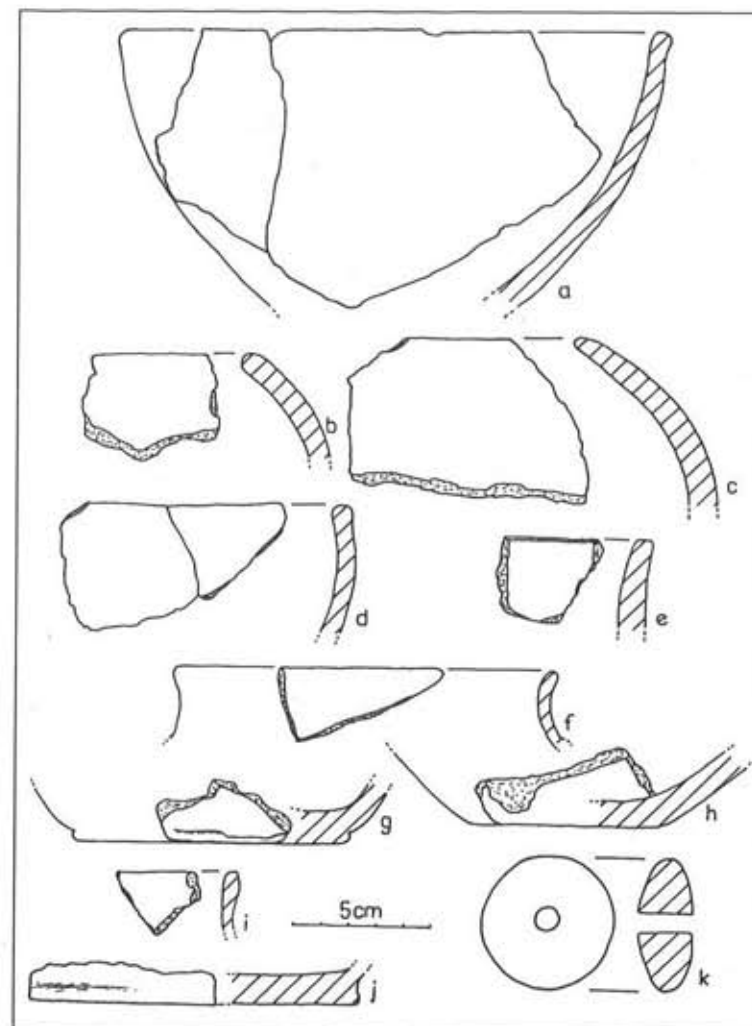
Badana wykopaliskowo późnorzymska osada (stan. 7) reprezentuje kulturę luboszycką, natomiast jedyna, odkryta dotychczas w Jordanowie, nekropola, określona jako cmentarzysko

ludności kultury wielbarskiej (faza lubowidzka), wstępnie datowana jest na fazę B2c lub B2/C1 (P. Wawrzyniak 2000, s. 7-13; J. Lewczuk 1998, s. 41, ryc. 4; 2000, s. 15-18). Tak więc nie liczne ślady osadnictwa z okresu rzymskiego wskazują na obecność w opisywanym rejonie elementów charakterystycznych dla dwóch kultur: luboszyckiej i wielbarskiej. Ta ostatnia reprezentuje jej wczesną fazę rozwojową (lubowidzką), natomiast w przypadku kultury luboszyckiej uchwytana jest jej III faza. W fazie tej rozwija się intensywnie osadnictwo kultury luboszyckiej, sięgając na północy do Warty, pomiędzy ujściem Noteci do Warty i Myśli do Odry (G. Domański 1979, s. 216). Początki rozwoju osadnictwa tej kultury w rejonie Nowego Dworku prawdopodobnie przypadają na czasy, kiedy, położone na terenie pobliskiego Jordana, cmentarzysko kultury wielbarskiej przestało już funkcjonować. Stanowisko w Jordanowie jest najdalej wysuniętym na południowy-zachód cmentarzyskiem kultury wiel-

Ryc. 9. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Zabytki z obiektu 9 (wykop II/97): a-f – ceramika; g – przesłik gliniany; h – fragmenty popielnicy konstrukcyjnej; i – fragment żelaznego noża

Rys. K. Garbacz

Rys. K. Garbacz

Ryc. 10. Nowy Dworek, stan. 7, gm. Świebodzin. Ceramika z obiektów 12/5 (wykopy I/97/I/98 – a-h) i 8 (wykop I/98 – i-j) oraz przesłik gliniany z obiektu 2 (wykop II/97 – k)

barskiej z fazy B2c bądź B2/C1. Było więc współczesne dwóm, wcześniej rozpoznanym i położonym nieopodal, nad Ołobokiem, stanowiskom sepulkralnym w Brójcach i Babimoście, datowanym na fazę B2 (H. Machajewski 1980, s. 56, ryc. 9, s. 58, ryc. 10; G. Domański 1989, s. 127-129, ryc. 1).

Zbyt mała ilość źródeł nie pozwala na przeprowadzenie gruntowniejszej analizy osadnictwa w rejonie Nowego Dworku, a więc wydzielenie najstarszej osady macierzystej i zrekonstruowanie ewentualnych etapów rozprzestrzenienia osadnictwa nad okolicznymi jeziorami i rzeką Paklicą. Nie jest wykluczone, że mamy tu do czynienia z niezbyt długo trwającym osadnictwem kultury luboszyckiej, ograniczonym tylko do III fazy rozwojowej. Obecność ludności tej kultury na razie poświadczona jest na stanowisku 7 w Nowym Dworku, częściowo

przebadanym, a więc nie do końca rozpoznanym m. in. pod kątem analizy funkcjonalnej, przestrzennej i chronologicznym.

Katalog stanowisk z okolic Nowego Dworku i Jordanowa, gm. Świebodzin, woj. lubuskie

Wykaz skrótów: stan. – stanowisko; char. – charakter stanowiska; lok. – lokalizacja; Mat. – materiały; chron. – chronologia; bad. – badania; zb. – zbiory; lit. – literatura; MAŚN – Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z/s w Świdnicy.

1. Nowy Dworek, gm. Świebodzin, stan. 7 (AZP 53-14/7).

Lok. – stok małej doliny Paklicy, częściowo piasznica, częściowo nieużytek.

Mat. – fragmenty ceramiki z badań w latach 60 i 70-tych; 4 obiekty z badań w latach 1997-98.

Chron. – późny okres rzymski.

Bad. – wykopaliskowe E. Dąbrowski, lata 1965-66, 1971, 1973, 1975, 1978; E. Przechrta, 1997-1998 r.

Zb. – MAŚN.

Lit. – E. Dąbrowski 1968, s. 300, 303; 1972, s. 205-206; 1974, s. 199-200; 1976, s. 202; 1979, s. 186-187; E. Przechrta 1997; 1998a; 1998b, s. 196, 197 ryc. 2, s. 198 ryc. 4, s. 199 ryc. 5; Archiwum MAŚN, karta AZP.

2. Nowy Dworek, stan. 12 (AZP 53-14/12).

Char. – osada.

Lok. – stok małej doliny, nad Jeziorem Tymień.

Mat. – fragmenty ceramiki.

Chron. – okres rzymski.

Bad. – powierzchniowe E. Dąbrowski, 1974

Zb. – ?.

Lit. – Archiwum MAŚN, karty nr 1228 i AZP.

3. Nowy Dworek, stan. 14 (AZP 53-14/14).

Char. – punkt osadniczy.

Lok. – dno małej doliny Paklicy.

Mat. – fragmenty ceramiki.

Chron. – młodszy okres przedrzymski – okres rzymski.

Bad. – powierzchniowe E. Dąbrowski, 1965

Zb. – MAŚN.

Lit. – J. Lewczuk 1997, s. 107, nr 134; Archiwum MAŚN, karty nr 1230 i AZP.

4. Nowy Dworek, stan. 19 (AZP 53-14/19).

Char. – ślad osadnictwa.

Lok. – stok małej doliny Paklicy, nad Jeziorem Paklicko Wielkie.

Mat. – fragment ceramiki.

Chron. – okres rzymski.

Bad. – powierzchniowe E. Dąbrowski, 1976

Zb. – ?.

Lit. – Archiwum MAŚN, karty nr 1235 i AZP.

5. Jordanowo, stan. 3 (AZP 54-14/14).

Char. – punkt osadniczy.

Lok. – stok małej doliny.

Mat. – 4 fragmenty ceramiki.

Chron. – młodszy okres przedrzymski (wg J. Lewczuka fazy A1-A2).

Bad. – powierzchniowe A. Marcinkian i zespół, 1988

Zb. – MAŚN.

Lit. – J. Lewczuk 1997, s. 97, nr 66; Arch. MAŚN, karta AZP.

6. Jordanowo, stan. 4 (AZP 54-14/15).

Char. – ślad osadnictwa.

Lok. – stok małej doliny.

Mat. – fragment ceramiki.

Chron. – późny okres rzymski.

Bad. – powierzchniowe E. Dąbrowski, lata sześćdziesiąte.

Zb. – ?.

Lit. – Arch. MAŚN, karty nr 1246 i AZP.

7. Gościkowo, stan. 2 (AZP 53-14/31).

Char. – punkt osadniczy.

Lok. – stok małej doliny Paklicy.

Mat. – 6 fragmentów ceramiki.

Chron. – okres rzymski.

Bad. – powierzchniowe A. Marcinkian i zespół, 1988

Zb. – MAŚN.

Lit. – Arch. MAŚN, karta AZP.

8. Jordanowo, stan. 7 (AZP 53-14/42).

Char. – osada.

Lok. – stok małej doliny Paklicy.

Mat. – 12 fragmentów ceramiki.

Chron. – młodszy okres przedrzymski (wg J. Lewczuka fazy A1-A2).

Bad. – powierzchniowe A. Marcinkian i zespół, 1988

Zb. – MAŚN.

Lit. – J. Lewczuk 1997, s. 97, nr 67; Arch. MAŚN, karta AZP.

9. Jordanowo, stan. 11 (AZP 53-14/46).

Char. – punkt osadniczy.

Lok. – stok małej doliny.

Mat. – 4 fragmenty ceramiki.

Chron. – młodszy okres przedrzymski (wg J. Lewczuka fazy A1-A2).

Bad. – powierzchniowe A. Marcinkian i zespół, 1988

Zb. – MAŚN.

Lit. – J. Lewczuk 1997, s. 97, nr 68; Arch. MAŚN, karta AZP.

10. Jordanowo, stan. 12 (AZP 53-14/47).

Char. – cmentarzysko ciałopalne.

Lok. – krawędź małej doliny Paklicy.

Mat. – groby ciałopalne.

Chron. – faza B2c lub B2/C1.

Bad. – wykopaliskowe P. Wawrzyniak, 1998

Zb. – ?

Lit. – J. Lewczuk 1998, s. 41, ryc. 4; 2000, s. 15-18; P. Wawrzyniak 2000, s. 7-13.

11. Nowy Dworek, stan. 18 (AZP 53-14/18).

Char. – osada.

Lok. – krawędź małej doliny Paklicy.

Mat. – fragmenty ceramiki.

Chron. – młodszy okres przedrzymski (wg J. Lewczuka fazy A1-A2).

Bad. – powierzchniowe E. Dąbrowski, lata sześćdziesiąte.

Zb. – ?

Lit. – J. Lewczuk 1997, s. 107, nr 135; Archiwum MAŚN, karty nr 1234 i AZP.

Bibliografia**DĄBROWSKI E.**

- 1968 *Badania Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze nad wczesnym osadnictwem wczesnośredniowiecznym na Ziemi Lubuskiej*, „Archeologia Polski”, t. 13, z. 2, s. 299-316.
- 1971 *Dotychczasowe wyniki badań archeologicznych w Osiecznicy i Białogórze*, pow. Krośno Odrz. na tle niektórych zagadnień z pogranicza późnego okresu rzymskiego i początków wczesnego średniowiecza, „Zielonogórskie Zeszyty Muzealne”, t. 2, s. 39-82.
- 1972 *Nowy Dworek pow. Świebodzin. Stanowisko 7*, „Informator Archeologiczny”, Badania 1971, s. 205-206.
- 1974 *Nowy Dworek pow. Świebodzin. Stanowisko 7*, „Informator Archeologiczny”, Badania 1973, s. 199-200.
- 1976 *Nowy Dworek gm. Świebodzin, woj. zielonogórskie. Stanowisko 7*, „Informator Archeologiczny”, Badania 1975, s. 202.
- 1979 *Nowy Dworek gm. Świebodzin, woj. zielonogórskie. Stanowisko 7*, „Informator Archeologiczny” 1978, s. 186-187.

DOMAŃSKI G.

- 1979 *Kultura luboszycka między Łabą a Odrą w II-IV wieku*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- 1981 *Kultura luboszycka*, [w:] „Prahistoria ziem polskich”, J. Wielowiejski (red.), t. 5: Późny okres lateński i okres rzymski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. 263-271.
- 1982 *Cmentarzysko w Luboszykach (II-IV w.)*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź.
- 1989 *Kultura luboszycka a kultura wielbarska*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski (red.), *Kultura wielbarska w młodszy okresie rzymskim (materiały z konferencji)*, t. 2, Lublin, s. 127-141.

GODŁOWSKI K.

- 1969 *Budownictwo, rozplanowanie i wielkość osad kultury przeworskiej na Górnym Śląsku*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 34, z. 3-4, s. 305-331.
- 1981 *Kultura przeworska*, [w:] „Prahistoria ziem polskich”, J. Wielowiejski (red.), t. V: Późny okres lateński i okres rzymski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, s. 57-135.

JADCZYKOWA I.

- 1983 *Budownictwo mieszkalne ludności kultury przeworskiej na obszarze Polski*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego”, S.A., nr 28:1981, s. 109-247.

KOBYLIŃSKI Z.

- 1988 *Struktury osadnicze na ziemiach polskich u schyłku starożytności i w początkach wczesnego średniowiecza*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź.

LEUBE A.

- 1971 *Siedlungsgrabungen aus der römischen Kaiserzeit in der Mark Brandenburg*, „Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam”, t. 6, s. 57-70.

LEWCZUK J.

- 1997 *Kultura przeworska na środkowym Nadodrzu w okresie lateńskim*, Poznań.
- 1998 *Stan badań nad okresem lateńskim i wpływów rzymskich na terenie województwa zielonogórskiego*, „Archeologia Środkowego Nadodrza”, t. 1, s. 121-146.
- 2000 *Dalsze odkrycia na cmentarzysku ciałopalnym kultury wielbarskiej w Jordanowie, stan. 12, gm. Świebodzin, byłe woj. zielonogórskie*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 5, s. 15-18.

MACHAJEWSKI H.

- 1980 *Kultura wielbarska a kultura przeworska w Wielkopolsce*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 29, s. 49-64.
- 1984 *Z badań nad formami osad z czasów od III do początków VI wieku na Pomorzu Środkowym*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 33, s. 46-54.

PRZECZKTA E.

- 1997 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na osadzie wielokulturowej w Nowym Dworcu, gm. Świebodzin w 1997 roku*, maszynopis opracowania w MAŚN w Świdnicy.
- 1998a *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na stanowiskach nr 7 i 20 w Nowym Dworcu, gm. Świebodzin w 1998 roku*, maszynopis opracowania w Wojewódzkim Oddziale Służby Ochrony Zabytków w Zielonej Górze.
- 1998b *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na osadzie wielokulturowej w Nowym Dworcu, gm. Świebodzin w 1997 r.*, „Archeologia Środkowego Nadodrza”, t. I, s. 195-201.

WAWRZYNIAK P.

- 2000 *Cmentarzysko ludności kultury wielbarskiej w Jordanowie, gm. Świebodzin, byłe woj. zielonogórskie. Komunikat z badań*, „Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 5, s. 7-13.

Adres autora:

dr Krzysztof Garbacz

ul. L. Staffa 6/19

65-436 Zielona Góra

Objekte aus der römischen Kaiserzeit, die in Mehrkultursiedlung in Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin, Woj. lubuskie freigelegt wurden

Zusammenfassung

Die Fundstelle Nr. 7 liegt auf dem Boden des Dorfes Nowy Dworek, auf einer sandigen, zum Teil bewaldeten und zum Teil als Ackerfeld und Wiese ausgenützten Erhöhung am Fluss Paklica. Die Ausgrabungen auf dieser Fundstelle führte in den 60er und 70er Jahren mgr Edward Dąbrowski und setzte in den Jahren 1997-1998 mgr Ewa Przechrta fort.

Während der Ausgrabungen wurden 4 Objekte aus der römischen Kaiserzeit (Abb. 2) freigelegt, von den zwei zur Kategorie der teilweise eingetieften Gebäude gehörten. Sie hatten keine Tragkonstruktion in Form von Säulen. Die Wandkonstruktion war wahrscheinlich völlig oberirdisch. Der Mangel an Herdstellen in den genannten Objekten erschwert deren Klassifizierung als Wohnobjekte. Vielleicht wurden die eventuellen Herdstellen vernichtet oder befanden sich außerhalb der Gebäude. Einzige Herdstelle, die mit der Luboszyce-Kultur verbunden wird, wurde außerhalb des ersten Objekts (Nr. 12/5 aus den Grabungsflächen I/97/I/98), 2 m von ihm entfernt, freigelegt. Es ist also schwer festzustellen, mit welchem Objekt sie verbunden sein konnte. Auf Grund des im Bereich der Gebäude gefundenen keramischen Fundguts wurde die Chronologie dieser Gebäude als III. Phase der Luboszyce-Kultur (Stadium C1b – D) bestimmt.

Aus der Umgebung von Nowy Dworek und Jordanowo sind 11 Fundstellen bekannt, die generell in die jüngere vorrömische Kaiserzeit und die römische Kaiserzeit datiert werden. Das Fundgut aus 4 Fundstellen (Nowy Dworek, Fst. 14, 18, Jordanowo, Fst. 3, 7 und 11) werden mit der jüngeren vorrömischen Kaiserzeit verbunden; sie vertreten also die Przeworsk Kultur. Eine spätrömische Siedlung in Nowy Dworek (Fst. 7), in der die Ausgrabungen durchgeführt wurden, vertritt die Luboszyce-Kultur aus der III. Phase. Das einzige bisher in Jordanowo freigelegte Gräberfeld, das als Gräberfeld der Bevölkerung der Wielbark-Kultur (Lubowidz Phase) bestimmt wird, wird dagegen vorläufig in die Phase B2c oder B2/C1 datiert.

Abbildungen

Abb. 1. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Lage der Fundstelle. Gez. H. Bajor

Abb. 2. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Lageplan der Grabungsflächen mit gekennzeichneten Objekten aus der römischen Kaiserzeit. Gez. E. Przechrta

Abb. 3. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Grundriss und Querschnitte des Objekts 9 (Grabungsfläche II/97). Gez. E. Przechrta

Abb. 4. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Grundriss und Querschnitte des Objekts 12/5 (Grabungsflächen I/97/I/98). Gez. E. Przechrta

Abb. 5. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. I – Grundriss und Querschnitt des Objekts 8 (Grabungsflächen I/98). II – Grundriss und Querschnitt des Objekts 2 (Grabungsfläche II/97). Gez. E. Przechrta

Abb. 6. Karte der Fundstellen aus der jüngeren vorrömischen Kaiserzeit und der römischen Kaiserzeit, die im Gebiet von Nowy Dworek und Jordanowo, Gem. Świebodzin freigelegt wurden. Legende: _ – Siedlung; _ – Besiedlungsspuren; o – Besiedlungspunkt; 1 – Nowy Dworek, Fst. 7, 2 – Nowy Dworek, Fst. 12, 3 – Nowy Dworek, Fst. 14, 4 – Nowy Dworek, Fst. 19, 5 – Jordanowo, Fst. 3, 6 – Jordanowo, Fst. 4, 7 – Gościkowo, Fst. 2, 8 – Jordanowo, Fst. 7, 9 – Jordanowo, Fst. 11, 10 – Jordanowo, Fst. 12, 11 – Nowy Dworek, Fst. 18. Gez. K. Garbacz

Abb. 7. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Keramik aus dem Objekt 9 (Grabungsfläche II/97). Gez. K. Garbacz

Abb. 8. Nowy Dworek, Fst. 7, Gem. Świebodzin. Keramik aus dem Objekt 9 (Grabungsfläche II/97). Gez. K. Garbacz

Abb. 9. Nowy Dworek, Gem. Świebodzin, Woj. lubuskie, Fst. 7. Funde aus dem Objekt 9 (Grabungsfläche II/97): a-f – Keramik, g – Tonspinnwirtel, h – Fragmente des Konstruktionslehmewurfs und Fragment eines eisernen Messers. Gez. K. Garbacz

Abb. 10. Nowy Dworek, Gem. Świebodzin, Woj. lubuskie, Fst. 7. Keramik aus den Objekten 12/5 (Grabungsflächen I/97/I/98) (a-h) und 8 (Grabungsfläche I/98) (i-j) sowie Tonspinnwirtel aus dem Objekt 2 (Grabungsfläche II/97) (k). Gez. K. Garbacz